

נר איש וביתו באכסנאי בירורים בדברי הפוסקים

פתיחה
דעת מהרי"ל ותרומת הדשן
דעת בית יוסף ודרכי משה
תמיהות בדברי משנה ברורה
האם חולק מהרש"ל על תרוה"ד?
יסוד מחלוקת מהרי"ל ותרוא"ד
דברי סיים

פתיחה

כתב הרמב"ם בהל' חנוכה (פ"ד הי"א): אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו אינו צריך להדליק עליו במקום שנתארח בו. וכתב המ"מ שמקורו בגמ' שבת (כג, א) שרבי זירא קודם שנשא אשה היה משתתף בפרוטה בנרו של בעה"ב, ולאחר שנשא אשה אמר 'השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדלקי עלי בגו ביתאי'. ויש לדון, האם יש באכסנאי שמדליקין עליו בביתו הידור מצוה אם ידליק בעצמו, והאם יכול לברך? כשאיש ואשתו בבית אחד אמרינן שאשתו כגופו, ואין צריך להדליק בשבילה מחמת ההידור של נר לכל אחד ואחד; כשהם בשני בתים כל אחד רשאי להדליק לעצמו - או שמא כיוון שלא מצינו הידור זה בהלכות חנוכה אין אדם יכול להוסיף הידורים מעצמו, וברכתו תהיה ברכה לבטלה? מלשון הרמב"ם 'אינו צריך להדליק עליו במקום שנתארח בו' נראה שפשוט היה לו שאין שום ענין שהאכסנאי יוסיף נר בשביל עצמו, ואפילו אינו צריך להשתתף בנרו של בעה"ב. ועוד, שאם היה בזה הידור מדוע ר' זירא לא נהג כן, שהרי גם אם אינו צריך להשתתף בפרוטה - מדוע לא הדליק בעצמו? שאלה זו של כת הקודמין היא, ומצינו בעניינה דברים מפורשים אצל גדולי הפוסקים חכמי אשכנז שמפיהם אנו חיים - מהרי"ל, מהרא"י בעל תרומת הדשן, מהר"י ברונא, מהרש"ל ורמ"א.

דעת מהרי"ל ותרומת הדשן

בשו"ת מהרי"ל סי' קמה [בדפו"א קנו] נשאל על כך. וז"ל השאלה:
ועל נר חנוכה, היכא דמדליקין עליו בגו ביתא בודאי, אם צריך להשתתף

אעפ"כ מפני חשדא בני הבית, או אם די כשיודיע להם. ואם גם הוא מדליק ומכניס עצמו לחיוב, אם מברך עליו, שהרי לא גרע מן המהדרין שהרי חזינן דמברכין, או אם נאמר שאינן בכלל המהדרין שהרי פטור אפילו לדין שעושין כמהדרין, גם מדלא עבד ר' זירא המצוה עצמה וסמך על ביתו.

והשיב על כך מהרי"ל:

נר חנוכה, נהוג בכל דוכתיה שכל אורחים ובחורים מדליקין אע"ג דמדליקין על כל אחד ואחד בביתו. ושמא בימי ר' זירא דלא היו מדליקין אלא על פתחי חצירות והבתים אין לחוש, אבל השתא דהיכירא לבני הבית מי מפיס להכיר אם הוא נשאו או לא. ולמאי דנהוג האידינא להדליק נר כל אחד ואחד, ודלא כמו שפסק ר"י דאמר הידור בנר איש וביתו כשמוסיף, א"כ אתי למחשדיה. ומשום ברכה לבטלה אין כאן, כיון דאין רוצה לצאת בשביל אשתו ממילא חל חיובא עליה. ומר' זירא אין ראיה, דהא קמון הוי משתתף מעיקרא, והאידינא רובא דעלמא אין משתתפין. וטעמא נראה דשייד חשדא אפי' לדין, ולא ניתן דבריהם לשיעורים.

מהרי"ל סובר שבזה"ז שמדליקין בבית לא מהני שיתוף, וכן אינו יכול לסמוך על הדלקת אשתו כיוון שעיקר ההיכר לבני הבית. וכ"כ מהרי"י וייל בסוף ספרו בדינין והלכות אות ל"א, ולדעתו לפי מנהג אשכנז שכל אחד מאנשי הבית מדליק אין מועילה השתתפות בפרוטה מפני החשד, וכן אינו יכול לסמוך על הדלקת אשתו. אולם בדרכי משה על הטור סי' תרעז בשם מנהגים (וכ"ה במהר"י טירנא בהגהות המנהגים מנהגי חנוכה אות יט) חולק על כך, וכן כתב מהרש"ל בתשובה סי' פה, שאכסנאי משתתף ויוצא גם בזה"ז וגם בהדלקת אשתו (ועיי"ש מ"ש על מנהג אשכנז הנ"ל, ומובא להלן). לפי זה מבואר שאכסנאי שמדליקין עליו בביתו יכול להדליק בברכה רק אם כיוון שלא לצאת בשל אשתו, שאז חל חיובו עליו; אבל בסתמא, כשלא כיוון שלא לצאת, אינו יכול לברך כשרוצה להדר ולהדליק בעצמו. ויתכן שאף אין שום ענין שידליק אחר שלמעשה כבר יצא ידי חובתו, כשם שבנר איש וביתו סובר הרמ"א¹ שהמהדרין יכול להדליק לבדו רק אם לא רצה לצאת ידי חובה בהדלקת בעל הבית, ואז זהו הידורו שמדליק בעצמו ולא שבעה"ב מוסיף נר בשבילו. ואם כבר יצא ידי חובתו בהדלקת הנר ע"י אשתו נראה שהוא בכלל 'כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט', שהרי כבר יצא ידי חובה. גם בשו"ת תרומת הדשן סי' קא דן בשאלה זו, וכתב שנחלקו בזה רב ותלמידו, שאחד מהגדולים (הוא המהר"ש שהובא בהגהות המנהגים הנ"ל) הורה ונהג שרשאי להדליק בברכה, ומה שאמר ר' זירא לא צריכנא היינו שאינו מחוייב, אך אם הוא רוצה רשאי להדליק ולא הוי ברכה לבטלה משום שהוא בכלל המהדרין. ונחלק עליו

1 עי' שו"ת רע"א מהדו"ת סי' יג בדעתו.

אחד מהגדולים תלמידו, ואמר הואיל ולא צריך ופטור מן הדבר א"כ הוא נקרא הדיוט אם יעשה, וכ"ש דהוי ברכה לבטלה כיוון שלא מצינו מהדרין כזה בתלמוד. וכתב בעל תרוה"ד שמטעם מהדרין אפשר להדליק בברכה, שכמו שיש הידור בנר לכל אחד ואחד בבית אחד - כך יש הידור בנר לאיש ונר לאשתו בשני מקומות, ומה שלא נזכר הידור זה בגמ' הוא משום שאינו שכיח, וכיוון שמצינו בגמ' מהדרין ומהדרין מן המהדרין אין זה כמוסיף על התלמוד. ע"כ עיקר דברי בעל תרוה"ד, והובאו דבריו להלכה ברמ"א סי' תרעז סע' ג (וראה להלן).

ונראה שתרוה"ד סבר כמהרי"ל, אך לא מטעמו: מהרי"ל תלה דין זה במה שבזה"ז מדליקין בבית ולא בחצר, ושבזה"ז מהדרין להדליק נרות כמספר אנשי הבית, וסייג זאת בשכיוון שלא לצאת בהדלקת אשתו; ואילו תרוה"ד סבר שאף אם משתתף בפרוטה ואשתו מוציאתו יד"ח, מ"מ אם רצה להדר ולהדליק במקומו יכול להדליק, ואינה ברכה לבטלה. ומתוך שבתרוה"ד לא הזכיר כלל שנתכווין שלא לצאת בשל אשתו, משמע שאפילו שלא מתכווין שלא לצאת אלא בסתמא יכול להדליק, כי זהו הידור בפני עצמו להדליק היכן שהוא נמצא, אף שכבר יצא יד"ח בהדלקת אשתו בביתו².

ומצינו דיון בענין זה גם בשו"ת מהר"י ברונא סי' נ, אלא ששם מובא בשם תרוה"ד להיפך ממה שמצאנו בספרו³. וז"ל:

הח"ר אייזק לוי כשהיה בביתי לא קנה שעוה לנרות חנוכה. ושאלתיו למה, ואמר דמדליקין עליה בגו ביתיה. וכשהיה בבית מהר"י מרפור"ק יצ"ו [ה"ה מהר"י אסרלין בעל תרוה"ד] שמע שאמר למה"ר מאיר דירונ"ג דלא ידליק בפני עצמו אלא ישתתף בפריטי עם חברו דאינו נשוי, דאיכא למיחש משום ברכה לבטלה כיוון דמדליקה עליה בביתו. ואני תמיהא, לא ליכוין לצאת עם אשתו ואז חייב בהדלקה ובברכה כו'.

הרי לפנינו עדות שמהרא"י ג"כ סבר שזו ברכה לבטלה, בניגוד למה שכתב בחיבורו; אלא שבחיבורו נקט לשון זהירה "אפשר ויתכן שפיר דמי". ומה שהקשה עליו מהר"י ברונא שאין לחוש לברכה לבטלה כיוון שיכווין שלא לצאת בהדלקת אשתו, יש לומר שסבר מהרא"י שהחיוב הוא על הבית שיהיה בו פרסומי ניסא

2 לפי זה יש לכאורה ראייה מתרוה"ד שמברכין על הידור מצוה, ועי' שו"ת רע"א שם. אולם עי' בהערה ז לשו"ת רע"א שם שחז"ל תיקנו שלושה אופנים בהדלקת נר חנוכה, וקראו לזה 'מהדרין' באופן יחסי לעיקר הדין, אבל באמת אין לאופנים האלו דין הידור מצוה אלא שהם אופנים שונים בקיום עיקר המצוה. ואכ"מ. ויש לסייע לזה מדברי שבה"ל המובא בב"י סי' תרפג שההלל בחנוכה שמונה ימים מפני שחלוקין בנרותיהן, ואם זהו רק הידור מצוה ולא מעיקר הדין כלל - הרי הימים מעיקר הדין שווין בנרותיהן, ואיך יתכן שהידור יקבע את חלוקת הימים? ודוק.

3 ויצויין שמהר"י ברונא היה תלמידו של בעל תרוה"ד, ואף נסמך על ידו.

בהדלקת נרות, וכיוון שנרות דולקין בו יצא יד"ח אף שאינו רוצה לצאת, שאין הדבר תלוי ברצונו כלל. וכן כתב מהרש"ל בתשובותיו סי' פה (ראה להלן).

דעת בית יוסף ודרכי משה

לדינא נחלקו בזה הב"י והדרכ"מ: הב"י בסי' תרעז הביא את דברי התרוה"ד סי' קא, והעיר בזה"ל: 'ולי נראה דאין לסמוך על זה לברך ברכה שאינה צריכה'. ובדרכ"מ שם אות ב כתב על כך 'והמנהג כדברי מהרא"י וטעמו ונימוקו עמו', וכ"ה בהגהת רמ"א על השו"ע שם סע' ג.

בכנה"ג או"ח שם העיר על הב"י מדוע כתב שזו ברכה שאינה צריכה, הרי מהרי"ל כתב שיכול לברך. והוא מבאר שמהרי"ל מודה שזו ברכה שאינה צריכה, כיוון שהיה יכול לסמוך על הדלקת אשתו. אולם יש להעיר שהב"י לא הזכיר כאן כלל את דברי מהרי"ל אלא רק את דברי תרוה"ד, ולדעת תרוה"ד כפי שנתבאר לעיל אין זו ברכה שאינה צריכה, כיוון שתקנו חכמים הידור בנ"ח ויכול להדר גם באופן זה. ומ"ש הב"י כאן 'ברכה שאינה צריכה' - לענ"ד כוונתו שזו ברכה לבטלה ממש שהרי לא כתב שגרם לברכה שאינה צריכה, וכפי הדעה הראשונה בתרוה"ד שם שזו ברכה לבטלה. וכן הבין בדעת הב"י גם הרמ"א בתשובותיו סי' צט. וז"ל: 'ואפילו לדברי ב"י שכתב לדברי מהרא"י דאין דבריו נראין לו, הוא דווקא במקום שפטור לגמרי ומדליק. ע"כ. הרי שהב"י עוסק באופן שפטור לגמרי, ופשוט שבאופן זה ברכתו ברכה לבטלה. ונראה לי שלזה רמז החיד"א בברכ"י (או"ח סי' תרעז דין ב), שכתב על הרב כנה"ג שהקשה על הב"י ממהרי"ל ותירץ עיי"ש: 'וגברא רבא חזינא וקושיא ופירוקא לא חזינא וכו'. וקודם לכן מבאר בדעת הב"י כנ"ל שאין הדבר תלוי בכוונתו לצאת בהדלקת אשתו, כיוון שאף אם לא ירצה יוצא במה שאשתו הדליקה בביתו, שהרי אחר שהדליקו בביתו ממילא הוא יוצא ידי חובה.

נתבאר מכל הנ"ל שכבר קדמונים נחלקו בגדר חובת הדלקת נר חנוכה, שמהרי"ל סובר שהיא חובת הגוף להדליק בביתו, ולכן זה תלוי בכוונתו וברצונו ובדעתו; ואילו לדעת תרוה"ד זוהי חובת הבית, ויוצא בהדלקת אשתו בין אם כיוון לצאת בין אם לא כיוון, ואפילו אם נתכווין בפירוש שלא לצאת, אלא שמדין הידור יכול להדליק היכן שמתאכסן.

וכ"כ מהרש"ל בקיצור פסקיו שבתשובותיו סי' פה, וז"ל: 'אבל היכא שאינו רוצה לצאת בהדלקה של אשתו שמדלקת עליו בבית, נראה דלאו כל כמיניה, ואינו יכול לברך'. וזהו כפי שהוסבר קודם שנהר חנוכה הוא חובת הבית גרידא, ולא חובת הגוף⁴.

4 אלא שהוא חולק על בעל תרוה"ד בכך שהוא סובר שאחר שיצא יד"ח שוב אינו יכול לברך, שאין חובת הדלקה היכן שמתאכסן ולא מצינו הידור כזה. וזהו כשיטת 'אחד מהגדולים' שבתרוה"ד.

והעיר שם על הבחורים שבזמננו שהחמירו על עצמם שלא להשתתף בפרוטה ועדיפי מר' זירא, שזהו מנהג אשכנז שמגביהין הטפל ומניחין העיקר⁵.

ונראה שגם הב"י סובר כפי השיטה שזו חובת הבית ולא חובת הגברא, שהרי הוא פסק בהל' חנוכה (סי' תרעה סע' ג) שקטן שהגיע לחינוך מדליק ומוציא את כל בני הבית הגדולים, ואילו בהל' מגילה (סי' תרפט סע' ב) כתב שאין קטן מוציא יד"ח אחרים; וע"כ צ"ל שבהל' מגילה מדובר על חובת גברא, ובחנוכה זו חובת הבית. וכן תירץ החכם צבי בליקוטים שבסוף ספרו סי' יג. וכן מבואר במאמר מרדכי סי' תרעז ס"ק ד שכל שאשתו מדלקת עליו בביתו אינו בר חיובא כלל, ואינו חייב להדליק. וכן נקטו הפנ"י ושפת אמת בסוגיית חנוכה שבת כא, ב שזו חובת הבית.

כתב הפר"ח סי' תרעז סוס"ק א: 'יש מהאחרונים שכתבו שמי שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו יכול להדליק בברכה, דממילא חל חיובא עליה, וטעות היא בידם'. כוונתו כנראה לט"ז שם ס"ק א שדחה את דברי מהרש"ל שכתב שיוצא בכך יד"ח. ועל מ"ש הרמ"א בענין דינו של בעל תרוה"ד הנ"ל באכסנאי שמדליק ומברך עליהם - הביא הפר"ח את דברי הב"י שאין לסמוך על זה, וכתב 'וכן עיקר, שאיך יברך וציוונו והרי הוא אינו מצוה'. והוסיף עוד שאפילו אם אינו רוצה לצאת בהדלקת בני ביתו לא יברך, כמ"ש לעיל בסמוך.

ולדידי אין זו טענה על תרוה"ד, שהרי הוא יכול לסבור שזהו בכלל מהדרין אף שכבר יצא ידי חובת עיקר ההדלקה, וא"כ יכול לברך 'וציוונו' כמו בכל מהדרין. אלא שהפר"ח לשיטתו שאין מברכין על הידור מצוה וזה נחשב הידור, ואילו בעל תרוה"ד יתכן שמודה לו שעל הידור מצוה שבכל מקום אין מברכין, אבל כאן אין זה מדין 'הידור', אלא שזוהי עיקר המצוה כנ"ל, שחז"ל תיקנו מצות הדלקת נר חנוכה בשלושה אופנים וקראו לשני השלבים הנוספים 'מהדרין' ו'מהדרין מן המהדרין', ולא היתה כוונתם כלל להידור מצוה של 'זה אלי ואנוהו'.

תמיהות בדברי משנה ברורה

א. המחבר בסי' תרעז סע' ג לא הביא את דינו של בעל תרוה"ד, שהרי דחה אותו בב"י. ואילו הרמ"א הביא דין זה בזה הלשון: 'ואפילו אם הוא אצל יהודים ורואה הנרות, אם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בפני עצמו מדליק ומברך עליהם, וכן נוהגין'. ובמ"ב שם ס"ק טו מבאר, שכוונת הרמ"א לומר ש'אף דמדינא פטור להדליק אם מדליקין עליו בביתו, מ"מ אם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בעצמו רשאי,

5 אולם מ"ש מהרש"ל שם קודם לכן, שכשלא ידע שהיא הדליקה עליו ובא לביתו באותו לילה צריך לחזור ולהדליק ולברך, לפי שחל עליו חובת חכמים - אינו מובן, כיוון שאפילו אם כיוון שלא לצאת ברכתו לבטלה, א"כ כ"ש שכשלא כיוון אלא לא ידע - שברכתו תהיה ברכה לבטלה. ועי' מג"א ומחצה"ש ופרמ"ג במשב"ז ריש סי' תרעז, וצריך ביאור ואך תשובה זו היא קיצור מספרו ים של שלמה על שבת בסוגיא של חנוכה, ויתכן שקיצור זה אינו מעשה ידי מהרש"ל, והמקצר לא ירד לסוף דעתו ושיבש את הענין.

ובלבד שיכווין במחשבתו קודם שעת ההדלקה שאינו רוצה לצאת בשל אשתו, וממילא לית כאן משום ברכה לבטלה, שכיוון שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו חל עליו חיוב הדלקה. ובשער הציון שם אות כג ציין למג"א בשם מהרי"ל ולבוש. ואכן המג"א שם ס"ק ט הביא תחילה את דברי תרוה"ד ואח"כ את תשובת מהרי"ל, ועל כן ציין המ"ב בשעה"צ לדברי מהרי"ל.

אולם לא ניתן לומר כן בדעת הרמ"א, כיוון שהרמ"א לא הזכיר כלל את התנאי שצריך להתכווין שלא לצאת בהדלקת אשתו, מכאן שהוא סובר כשיטת תרוה"ד שלא הזכיר תנאי זה כלל. ועוד, הרי גם בספרו דרכי משה לא הזכיר את טעמו של מהרי"ל, ורק הביא את דינו ודין תרוה"ד, ובדרכי משה הארוך כתב את טעמו ונמוקו של בעל תרוה"ד, הרי שהסכים עמו⁶. א"כ צ"ע מ"ש המ"ב שהרמ"א סובר כטעמו של מהרי"ל. אולם לדינא, כיוון שמג"א ולבוש הביאו את דברי מהרי"ל, לכן בסתמא אין לו לברך. גם הגר"א בביאורו ס"ק ד כתב את התנאי שמתכווין שלא לצאת בהדלקת אשתו. אולם כאמור בתרוה"ד לא הזכיר כלל תנאי זה, רק כתב שאחד מהגדולים שם שהורה שרשאי להדליק טעמו משום שר' זירא לא היה מחוייב להדליק אבל אם רצה הרשות בידו, ועוד שיש לחוש שישכח וכו', וכתב על כך בעל תרוה"ד שהוא דחוק, והיה לו לומר שיכווין שלא לצאת בהדלקת אשתו. וא"כ הרמ"א שסובר כשיטת תרוה"ד [ויתכן שכן הבין המג"א] סובר שאף בסתמא יכול להדליק.

ב. עוד כתב המ"ב שם ס"ק טז: 'ויש מן הפוסקים שסוברין אחרי דחז"ל פטרוהו ע"י הדלקת אשתו לאו כל כמיניה לומר איני רוצה לצאת בשל אשתי, וידליק בלא ברכה'. ובשער הציון ס"ק כה כתב: 'ב"י ומהרש"ל, והמר"ח סתם כמותם'. אולם נראה שהם סוברים שאף להדליק אינו צריך אחר שיצא יד"ח, וכמבואר בתרוה"ד בשם גדול אחד שהוא כהדיוט שפטור מדבר ועושהו.

ג. וכן מה שמסיק המ"ב שם בהמשך 'או יראה לשער להדליק נרותיו ולברך עליהן זמן מה קודם שמדלקת אשתו בביתו' וכו' - גם זה תמוה, שכיוון שחשש לפוסקים שיוצא בשל אשתו אף כשמכווין שלא לצאת בהדלקתה - א"כ כשמדליק קודם שמדלקת הרי מברך ברכה שאינה צריכה!

ד. עוד יש להעיר על המ"ב שם ס"ק יד, שהעיר על השו"ע שכתב שמי שמדליקין עליו בביתו ונמצא אצל גוים ואין רואה נרות חנוכה שמדליק בברכות, שזה סותר את מה שכתב בעצמו בסי' תרעו סע' ג שכשמדליקין עליו בביתו אינו צריך לברך על הראיה. ולכן העלה המ"ב לדינא שיאמר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו, וכמ"ש הרמ"א בהמשך. אך לפי המבואר רמ"א הביא את דברי תרוה"ד, ולא כתב כלל את האפשרות הזו שיכווין בהדלקת אשתו - כיוון שבתרוה"ד לא נזכר דין זה! ועוד, שהרי הב"י עצמו גם כן לא כתב עצה זו, כנראה משום שסבר כמהרש"ל שאין שום תועלת במה שמכווין שלא לצאת בהדלקת אשתו, כי ההדלקה היא חובת הבית, ואחרי שהדליקו בביתו יצא יד"ח!

6 ונשמט בדרכ"מ הקצר שעל דף הטור, שקוצר כידוע ע"י המדפיסים.

האם חולק מהרש"ל על תרוה"ד?

הט"ז בריש סי' תרעז הקשה על מהרש"ל הנ"ל, שהוא סבר שהוא הולך על פי שיטת אותו גדול שכאשר אשתו מדלקת עליו אינו יכול להדליק וזוהי ברכה לבטלה כיוון שלא מצינו הידור זה, ודחה הט"ז שמה שאמרו בגמ' מהדרין נר לכל אחד ואחד נתכוונו לומר שמסתמא יעשה כל אחד כן, וכל אדם רוצה להיות בכלל מהדרין, מה שאין כן כשהאכסנאי רוצה להדליק אף שמדליקין עליו בביתו הוא כשאר ברכות שהרשות נתונה לאדם לעשות כרצונו, ואם רוצה יצא בהדלקת אשתו ואם לאו ידליק בעצמו ויברך, ולכן אין צורך להזכיר בגמ' הידור זה, וכן מבואר בלבושי שרד. ומשום כך הסיק הט"ז כתרוה"ד. אולם ע"פ הנ"ל אין כוונת תרוה"ד שיכול לברך משום שכיוון שלא לצאת בהדלקת אשתו, שהרי לא הזכיר תנאי זה כלל, אלא כוונתו שכמו שמהדרין בנר איש וביתו כך אפשר להדר בנר איש ומקומו, ולהדליק בשתי מקומות. ולפי זה אין הכרח כלל לומר שמהרש"ל ותרוה"ד חולקים בזה. שהרי רק לפי הבנת הט"ז בדעת תרוה"ד, שתלוי אם כיוון שלא לצאת בהדלקת אשתו, חולק עליו המהרש"ל; אבל לפי כל מה שנתבאר יתכן מאוד שמודה מהרש"ל לדין תרוה"ד, אלא שחולק עליו בנקודה אחרת, שלדעת תרוה"ד אף שיצא בהדלקת אשתו יכול להדליק שוב, כמו כל מהדרין שיצא בהדלקת בעה"ב שיכול להדליק לעצמו, וכפי שנתבאר לעיל.

יסוד מחלוקת מהרי"ל ותרוה"ד

מחצית השקל כתב בדעת הרמ"א שדווקא אם בתחילת הלילה מיד דעתו שלא לצאת בהדלקת אשתו רשאי להחמיר ולהדליק מחדש (ועי' מ"ב סוס"ק טז). אך הדבר אינו ניתן להיאמר, שהרי רמ"א הביא כאמור לעיל את דינו של בעל תרוה"ד, ושם לא נזכר שום דבר מזה, ואדרבא מסתמא מדובר שם שמדליק אחר הדלקת אשתו. ויסוד הדבר מבואר בשפת אמת שבת כא, ב, שדן אם בעה"ב שמדליק מוציא את שאר אנשי הבית ידי חובתן - או שהוא פוטר את אנשי הבית מהדלקה כיוון שבבית כבר דולק נר חנוכה; שאם מוציא - א"כ יכול אחד מהם לכווין שלא לצאת, ואם פוטר לא יועיל שיכוון שלא לצאת. וכאמור לעיל נראה שבזה גופא נחלקו מהרי"ל ותרוה"ד, וכפי שנתבאר. ונהניתי לראות שבאמת הרב המגיה בשפת אמת שם, שהוא חתנו הגרי"מ בידרמן זצ"ל, עשה סימוכין לדברי השפת אמת מתרוה"ד הנזכר. לפי זה יש להעיר על רע"א בתשובותיו מהדו"ת סי' יג, שהוא סובר שבני הבית כולם מברכין על הדלקת נ"ח אף שבדרך כלל אין מברכין על הידור, משום שהם מכוונים שלא לצאת בשל בעה"ב, וכמש"כ המג"א סי' תרעז ס"ק ט. אולם ע"פ הנ"ל אין הדברים דומים, שהרי המג"א הביא את דברי מהרי"ל על הידור שלא נזכר בגמ', ומבאר הט"ז שם שהידור זה שייך בכל המצוות כולן אך אינו ענין למהדרין המיוחד שתקנו חכמים בנר חנוכה.

ועוד, ידועה תמיהת האחרונים על הרמ"א שפסק (סי' תרעא סע' ב) שבנר איש וביתו כל אחד מדליק מבני הבית מדליק לעצמו, ואילו ברמב"ם ריש פ"ד מהל' חנוכה מבואר שבעה"ב מדליק בשביל כולם.⁷ אולם ע"פ הנ"ל מבואר שהרמ"א נקט בשיטת תרוה"ד (שהביאו בסי' תרעז סע' ג) שאף בשני מקומות קיים הידור זה של נר לכל אחד ואחד, וא"כ ה"ה בבית אחד יכול כל אחד להדליק; אולם הרמב"ם סובר כסתמא דגמ' שאין הידור כזה, לכן לדעתו ההידור הוא שבעה"ב מדליק בשביל כולם; ודוק כי נכון הוא.

דברי סיום

אולם למרות כל הנכתב, אין להתעלם מכך שגדולי הפוסקים האחרונים שמפיהם אנו חיים הבינו בתרוה"ד שסברתו כסברת מהרי"ל, שאכסנאי שמדליקין עליו בביתו יכול לברך דווקא כשנתכווין שלא לצאת בהדלקת אשתו,⁸ וכן נקט המ"ב שם כמבואר לעיל. אולם כאמור איני יודע מאין להם כן, כיוון שבתרוה"ד לא נזכר מזה כלל, וכן הרמ"א בדרכ"מ הביא את דברי מהרי"ל ותרוה"ד, ועל תרוה"ד כתב שטעמו ונימוקו עמו, והרי לדעתם טעמו כמהרי"ל! מכאן מוכח לכאורה שהרמ"א עצמו הבין שאלו הם שני טעמים שונים. וכאמור מצאתי לי חבר בגרי"מ בידרמן הנ"ל שסייע לחותנו השפת אמת מדברי התרוה"ד, וכפי ההבנה שבעה"ב פוטר בהדלקתו את שאר בני הבית כמו במזוזה, ולא שהוא מוציא ידי חובה את שאר בני הבית בהדלקתו.⁹

- 7 ראה בשו"ת גליא מסכת או"ח סי' ו, בית הלוי עה"ת פרשת מקץ בסוגיא דחנוכה, ומ"ש בזה בחי' הגרי"ז הלוי הל' חנוכה.
- 8 ראה מטה משה סי' תתקפד, לבוש וט"ז סי' תרעז, החוות יאיר בספרו מקור חיים שם, גר"א שם, מחצית השקל ולבושי שרד שם. ויש להסתפק בדעת המג"א סי' תרעז ס"ק ט, שהביא בנפרד את דעת תרוה"ד ומהרי"ל.
- 9 ועי' א"ר וא"ז סי' תרעז, ושו"ת שער אפרים סי' מב.